Karakalpak Halık Nakıl-Makalları / *Karakalpak Atasözleri**

Jalkav, öz üyine özi konak.	*Tembel, kendi evinde misafir.*
Erte turğan jigittiñ ırısı artık, Erte turğan katınnıñ bir isi artık.	*Erken kalkan erkeğin rızkı çok,* *Erken kalkan kadının işi çok.*
Kolı kıymıldağannıñ avzı kıymıldaydı.	*Eli kımıldayanın (çalışanın) ağzı (da) kımıldar.*
Arpa, biyday as eken, Altın, gümis tas eken.	*Arpa, buğday aş imiş,* *Altın, gümüş taş imiş.*
Ekkende jok, tikkende jok, Kırmanda tayar.	*Ekerken yok, dikerken yok,* *Harmanda hazır (var).*
Sağadağı suv işedi, Ayaktağı uv işedi.	*Kaynaktaki, su içer,* *Ayaktaki[1], zehir içer.*
Ne ekseñ, sonı orarsañ.	*Ne ekersen onu biçersin.*
Kimniñ tarısı pisse, Sınıñ tavığı.	*Kimin darısı pişse,* *Onun tavuğu.*
Gürişti may keltiredi.	*Pirinci, yağ getirir (belli eder).*
Kavınnıñ pelegi aşşı, Tüynegi duşşı.	*Kavunun keleği acı,* *"Tüynek[2]"i tatlı.*
El avlak bolsa, Doñız töbege şığar.	*İnsanlar (yurt) uzakta ise,* *Domuz, tepeye (tepene) çıkar.*
Tavğa jemis pitipti, Jep keteyik, nemiz ketipti.	*Dağda meyve bitmiş,* *Yiyelim, neyimiz gider.*
Güli uşın tikenekti de suvğarasañ.	*Gül için dikeni de sularsın.*
Buğanıñ haramzadası, Buzavdıñ arasında jürer.	*Boğanın haramzadesi (kötüsü, nankörü),* *Buzağının arasında yürür.*
Şarşap mingen eşek attay bolar, Aş bolıp jegen petirek, kanttay bolar.	*Yorgun iken bindiğin eşek, at gibi görünür,* *Aç iken yediğin "petirek[3]", şeker gibi görünür.*
Ortak ögizden öz buzavım jaksı.	*Ortak öküzden, kendi buzağım daha iyi.*
At avnağan jerde tük kaladı.	*Atın ağnadığı yerde tüy kalır.*
Tüyege naz kıl deseñ, Bir tanap jerdi oyran etedi.	*Deveye naz et desen,* *Bir "tanap[4]" toprağı yerle bir eder.*
Oynaklağan buzav ot basadı.	*Oynaşan buzağı, ota basar.*

* "Karakalpak Folkloru", IV. Tom. "Karakalpakstan" Baspası, Nökis, 1990.

1 Ayak: Suyun azalarak döküldüğü yer.
2 Tüynek: Kavunun tüylenmeye başlamış hâli.
3 Petirek: Hamuru mayalamadan yapılan ince bir ekmek.
4 Tanap: Yaklaşık olarak hektarın altıda birine denk düşen eski bir arazi ölçüsü.

Sıylağandı-sıyır bilmes, Sıypağandı eşek bilmes.	*Seveni, sığır bilmez,* *Okşayanı, eşek bilmez.*
Aydağanıñ eki eşki, İskırğanıñ jer jaradı.	*Güttüğün iki keçi,* *Islığın yer yarar.*
Kolda ösken attıñ, Tay atı kalmaydı.	*Elde büyüyen atın,* *Tay adı kalmaz.*
Koyşı köp bolsa, Koy haram öledi.	*Çoban çok olursa,* *Koyun murdar ölür.*
Tüyege jantak kerek bolsa, Moynın sozadı.	*Deveye "jantak" otu gerek olsa,* *Boynunu uzatır.*
Eşektiñ jügi jeñil bolsa, Jatağan keledi.	*Eşeğin yükü hafif ise,* *Yatmak ister.*
İyttiñ avzı ala bolsa da, Böri kelgende birigedi.	*Her it ayrı ayrı ürse de,* *Kurt gelince birlik olur.*
Ayran tileseñ, şelegiñdi jasırma.	*Ayran istersen, "şelek[1]"ini gizleme.*
Eşektiñ eti haram, Küşi hadal.	*Eşeğin eti haram,* *Gücü helâl.*
Eşkiniñ ejeli jetse, Şopannıñ tayağına süykenedi.	*Keçinin eceli gelse,* *Çobanın sopasına dayanır.*
Kara koydıñ terisin, Sabınlap juvsañ da ağarmas.	*Kara koyunun derisini,* *Sabunla yıkasan da ağarmaz.*
Attıñ sırı iyesine melim.	*Atın sırrı, sahibine malumdur.*
Buralkını saklasañ, Avzı-murnıñdı kan eter, Arık maldı saklasañ, Avzı-murnıñdı may eter.	*Vefasızı (hayırsızı) korursan,* *Ağzını burnunu kan eder,* *Zayıf hayvana bakarsan,* *Ağzını burnunu yağ eder.*
Tüye kartaysa köşegine erer.	*Deve yaşlanınca yavrusunun peşinden gider.*
Bir kumalak, bir karın maydı şiritedi.	*Bir parça hayvan pisliği, bir karın yağını çürütür.*
At aynalıp kazığın tabar.	*At, dolanıp kazığını bulur.*
Kudaydıñ aydap jürgen malı jok, Birevden alıp birevge beredi.	*Allah'ın güttüğü hayvanı yok,* *Birinden alıp birine verir.*
Tapkan birevin soyadı, Tappağan ekevin soyadı.	*Bulan (olan), birini (bir hayvanı) keser,* *Bulmayan (olmayan) ikisini keser*
Tüyeniñ ülkeni köpirde tayak jeydi.	*Devenin büyüğü, köprüde dayak yer.*
Ilak mañıray suv işer, Jetim jılay kün keşer.	*Oğlak, meleyerek su içer,* *Yetim, ağlayarak gün geçirir.*
Koy körmegen koy körse, Kuvalap jürip öltirer.	*Koyun görmeyen, koyun görse,* *Kovalayarak öldürür.*
Semizlikti koy köteredi.	*Semizliği, koyun kaldırır. (Semizlik, koyuna yaraşır)*

1 Şelek: Ayran vb. şeyler konulan kap.

Bölingendi börü jeydi.	*Bölüneni kurt yer. (Ayrılanı kurt kapar)*
Jüzden jüyrik şığadı, Mıñnan tulpar şığadı.	*Yüz taneden, yürük at çıkar,* *Bin taneden, tulpar at çıkar.*
Mal iyesine usamasa, Haram öledi.	*Hayvan, sahibine benzemese,* *Murdar ölür.*
Atka tağa kakkandı körip, Baka ayağın köteredi.	*Ata nal çakıldığını görüp,* *Kaplumbağa ayağını kaldırır.*
Konak kelse et piser, Et pispese bet piser.	*Konuk gelse et pişer,* *Et pişmese yüz pişer (yüz kızarır).*
At tuyağın tay basar.	*At toynağına (ayağına) tay basar.*
Ayt atlınıkı, Toy tonlıniki.	*Bayram, atlının,* *Toy (düğün), elbiselinin.*
Aş adamğa sıyırdıñ şakı da jumsak, Tok adamğa koy göşi de kattı.	*Aç adama, sığırın boynuzu da yumuşak (gelir),* *Tok adama, koyun eti de sert (gelir).*
Koy ölse, kozısı kalar, Keler jılı özi bolar.	*Koyun ölse, kuzusu kalır,* *Ertesi yıl kendisi olur.*
At bir teñge, Abıroyı mıñ teñge.	*At, bir tenge (para, pul),* *İzzeti, bin tenge.*
Eki kemeniñ basın uslağan suvğa ketedi.	*İki geminin (kayığın) başını tutan, suya gider.*
Kemege mingenniñ janı bir, Telpek kiygenniñ arı bir.	*Gemiye binenin canı bir,* *"Telpek[1]" giyenin ârı bir.*
Balık basınan şiriydi.	*Balık, baştan kokar.*
Suvdağı balıkka kuvanba, Ol ele seniki emes.	*Sudaki balığa sevinme (Sudaki balıkla övünme),* *O, henüz senin değil.*
Kalıñğa kusıñ tüspesin, Jamanğa isiñ tüspesin.	*Sık (ağaçlı) yere kuşun düşmesin,* *Kötüye işin düşmesin.*
Saskan üyrek aldınan da, artınan da süñgiydi.	*Şaşkın ördek, önünden de ardından (kıçından) da dalar.*
Asıkpağan arbalı koyanğa jetedi.	*Acele etmeyen arabalı, tavşana yetişir.*
Her eldiñ tavşanın, Öz tazısı menen avla.	*Her yurdun tavşanını,* *Kendi tazısı ile avla.*
Kus balası uşın torğa tüsedi. Ğaz aşıvın tırnadan alar, Biyt aşıvın bürgeden alar.	*Kuş, yavrusu için tuzağa düşer.* *Kaz, acısını (öfkesini) turnadan alır,* *Bit, acısını (öfkesini) pireden alır.*
Tışkanğa pışıktan ülken jav jok.	*Fareye (sıçana) kediden büyük düşman yok.*
Av jigiti baska, Dav jigiti baska, Jav jigiti baska.	*Av yiğidi başka,* *Dâva (tartışma) yiğidi başka,* *Düşman yiğidi başka.*

1 Telpek: Bir tür başlık.

Kıysık ağaşka kus konar, Ol da kıysayıp uşar.	*Eğri ağaca kuş konar,* *O da eğilip uçar.*
Dünyanı suv alsa da, Üyrekke bir pul.	*Dünyayı su kaplasa da,* *Ördeğe bir pul (ördek için kıymeti yok).*
Eki ğarğa urıssa, Okşığa oñ tüsedi.	*İki karga kavga etse,* *Okçuya uygun gelir (okçunun işine yarar).*
Mıñ tilla, bardıñ kisesinde, Joktıñ avzında.	*Bin altın, var olanın (zenginin) kesesinde,* *Yok olanın (fakirin) ağzında.*
Üydegi esaptı, Bazardağı nırk buzadı.	*Evdeki hesabı,* *Pazardaki narh (vergi) bozar. (Evdeki hesap, çarşıya uymaz)*
Arzanşılık bolsa alarmannan, Kımbatşılık bolsa satarmannan insap ketedi.	*Ucuzluk olsa, alandan,* *Pahalılık olsa, satandan insaf gider.*
Kara eşkige jan kayğı, Kassapşığa et kayğı.	*Kara keçi can derdinde,* *Kasap et derdinde.*
Pulı arzannıñ sorpası tatımas.	*Ucuz olan şeyin çorbası tat vermez.*
Adam altın tabadı, Altın adam tabalmas.	*Adam, altın bulabilir,* *Altın, adam bulamaz.*
Kişini aldap üyrengenniñ, Ülkenge de tisi batadı.	*Küçüğü aldatmasını öğrenenin,* *Büyüğe de dişi batar.*
Ötirikşiniñ durıs sözi zayağa ketedi.	*Yalancının doğru sözü boşa gider.*
Jalkavğa is buyırsañ, Öziñe akıl üyretedi.	*Tembele iş buyursan,* *Sana akıl öğretir.*
Sök bergen kisiden köreyin be? Jey almağan tisimnen köreyin be?	*"Sök[1]" veren kişiden göreyim mi?* *Yiyemeyen (çiğneyemeyen) dişimden göreyim mi?*
Tüyedey boy berip, Tüymedey oy bermegennen sakla.	*Deve gibi boy verip de,* *Düğme kadar akıl vermeyenden kork.*
Korıkkanğa kos körinedi.	*Korkana, (her şey) çift görünür.*
Jav jağadan alğanda, İyt etekten aladı.	*Düşman, yakadan tuttuğunda,* *İt, etekten tutar (kapar).*
Kayğısız kara suvğa semiredi.	*Kaygısız, kara su (bir tek su) ile de semirir.*
Añlamay söylegen, Avırmay öledi.	*Anlamadan konuşan,* *Hasta olmadan ölür.*
Uyalmağan buyırmağan astan işedi.	*Utanmayan kişi, buyur edilmediği yemekten yer.*
Bir teñge berip ayttırıp, Mıñ teñge berip koydıra almağannan sakla.	*Bir tenge (para) verip söyletip,* *Bin tenge verip susturamadığından kork.*
Hayalı jaman deseñ, İşinde apañ da ketedi.	*Kadına "kötü" desen,* *İçinde annen de gider. (var)*

1 Sök: Darının kaynatılıp, kavrulup, kepeğinden ayrılıp alınan tanesi.

Ögizdiñ otın jep, Baspaktıñ ornında jatpa.	*Öküzün otunu yiyip (de), Buzağının yerinde yatma.*
May aynısa duz saladı, Duz aynısa ne saladı?	*Yağ kokarsa tuz ekilir (konur), Tuz kokarsa ne ekilir (konur)?*
Uykı menen öli teñ.	*Uyku ile ölüm, denktir.*
Ayağı ülken sıyğanın kiyedi, Ayağı kişkene süygenin kiyedi.	*Ayağı büyük olan, (ayağına) sığanı giyer, Ayağı küçük olan, sevdiğini (beğendiğini) giyer.*
Menmenge-zaval, Jüyrikke-tomar.	*Kibirliye zevâl, Yürük ata tomar.*
Jamannıñ jağasınan alma, Ağasına bar.	*Kötünün yakasından tutma, Ağabeyine git.*
Ündemegen üydey beleden kutıladı.	*Sessiz ev gibi belâdan kurtulur.*
Jeñgesi maktağan kızdı alma, Ağası maktağan kızdan kalma.	*Yengesinin övdüğü kızı alma, Ağabeyinin övdiğü kızdan geri durma.*
Suv körmey etik şeşpe.	*Suyu görmeden ayakkabıyı çözme.*
Kimde-kim jaksılık etse, Sakalı ağarsın. Kimde-kim jamanlık etse, Süyegi ağarsın.	*Kim iyilik ederse, Sakalı ağarsın (uzun yaşasın), Kim kötülük etse, Kemiği ağarsın (genç ölsün).*
Jamannıñ betine külip karasañ, Köylegine jamav tileydi.	*Kötünün yüzüne gülerek bakarsan, Gömleğine yama ister.*
Aldıñğı arba kaydan jürse, Soñğı arba da sonnan jüredi.	*Öndeki araba nerden giderse, Arkadaki araba da ordan gider.*
Bermestiñ ası pispeydi, Kazanı ottan tüspeydi.	*Vermeyenin aşı pişmez, Kazanı ateşten inmez.*
Adaskannıñ ayıbı jok, Kaytıp üyirin tapkan soñ.	*Kaybolanın (yolunu şaşıranın) ayıbı (suçu) yok, Dönüp topluluğunu bulduktan sonra.*
Kisi menen kisi teñ be, Şiyki menen pisi teñ be.	*Kişi kişiye denk midir, Çiğ ile pişmiş denk midir.*
Uyalğan eki dünyadan bos kaladı.	*Utanan, iki dünyadan da (eli) boş kalır.*
Öziñ bilmeseñ bilgenniñ tilin al.	*Sen bilmiyorsan, bilenin söylediğini dinle.*
Uyalğan tek turmas.	*Sıkılan, rahat durmaz.*
Jamannan jartı kasık.	*Kötüden, yarım kaşık.*
Jaksı köredi eken dep bara berme, Beredi eken dep ala berme.	*Hoş görürmüş (beğenirmiş) diye gitme, Verirmiş diye alma.*
Sakallı kösege tañlansa, Köse sakallığa tañlanadı.	*Sakallı, köseye şaşırsa, Köse de sakallıya şaşırır.*
Aytkan söz, atılğan ok.	*Söylenilen söz, atılan ok(tur).*
Ölimnen uyat küşli.	*Ölümden, utanma (ar) güçlüdür.*